

PO POTI KULTURNE DEDIŠČINE

1. del: Vrba z okolico

Za začetek poslušaj Prešernovo pesem O, Vrba v izvedbi Vlada Kreslina. Skrbno si oglej tudi spremljevalne posnetke, ki prikazujejo notranjost Prešernove rojstne hiše.

<https://www.youtube.com/watch?v=s1dYsxYx7fk>

Oglej si še naslednji posnetek, nato pa v nekaj povedih zapiši »zgodbo« o Prešernovi zibelki.

<https://www.youtube.com/watch?v=Pf36kGLxQHI>

Na posnetku je bila omenjena tudi znamenita stara lipa, ki stoji sredi Prešernove rojstne vasi. Več podatkov o njej boš izvedel na spletni strani: <http://www.dedi.si/dediscina/58>.

Preberi besedilo, nato pa pojasni vlogo 16 srenjskih kamnov, ki stojijo okrog lipe.

V Prešernovem sonetu O, Vrba zasledimo tudi verze:

*»pred ognjem dom, pred točo mi pšenico
bi bližnji sosed vároval - svet' Marka.«*

Koga oz. kaj ima avtor v mislih, ko govori o svojem bližnjem sosеду?

Preberi si še nekaj besed o Prešernovem spomeniku v Vrbi.

Kip dr. Franceta Prešerna v Vrbi je prva kiparska upodobitev pesnika. Leta 1865 ga je izdelal akademski kipar Franc Ksaver Zajec. Kip je dolga leta veljal za izgubljenega, leta 1991 pa je bil ponovno najden. Mavčni original so restavrirali in izdelali štiri bronaste odlitke. Spomenik z Zajčevo upodobitvijo Prešerna v Vrbi je oblikoval kipar Vasja Ulrich. Odkrit je bil 3. decembra 2000, ob 200-letnici pesnikovega rojstva. Nameščen je tako, da pozdravi vsakogar, ki pride v Vrbo.

Gorenjska pa ni znana le po največjem slovenskem pesniku Franetu Prešernu. Iz krajev, ki ležijo prav blizu Vrbe, izhajajo tudi druge pomembne osebnosti, ki jih boš spoznal v nadaljevanju. Preberi si besedila in odgovori na vprašanja, ki jim sledijo.

◆◆◆◆◆

V Žirovnici je bil rojen Prešernov najboljši prijatelj
_____. Bil je jezikoslovec, literarni zgodovinar in
književni kritik. Njegovo življenje se je končalo tragično, saj je leta 1835
_____. Prešeren mu je posvetil
svojo epsko pesnitev _____.

◆◆◆◆◆

V Doslovčah se je kot sin kajžarja rodil slovenski pisatelj Fran Saleški Finžgar (1871–1962). Odločil se je za duhovniški poklic in kot duhovnik služboval v mnogih krajih Gorenjske, nazadnje pa v Ljubljani. Znan je po svojem zgodovinskem romanu Pod svobodnim soncem, kasneje pa se je posvetil predvsem črticam in romanom iz kmečkega življenja (npr. dekla Ančka). Mladi bralci ga poznajo po njegovi zbirki zgodb z naslovom Gospod Hudournik, svoje življenje pa je opisal v spominih z naslovom Leta mojega popotovanja. Preberi si odlomek iz tega njegovega dela:

Da mi je bil oče vzor in veljavnost nad vse, ni treba poudarjati. Udaril me ni prav nikoli, beseda je zaleгла vse. Če je pri oknu zažvižgal, kadar sem bil na vasi med drugimi fantiči, sem planil v skok domov. Navedem naj nekaj prigodic, ki potrdijo očetovo avtoriteto in razodenejo, kako me je vzgajal.

Ko sem jo v šoli nagodil in me je šomašter prišel tožit, me je oče na nitko otvezal za nogo k mizi. Vsi so odšli v polje, hišo so pustili na stežaj odprto, jaz pa sem s knjigo v roki čepel pri mizi in si nisem upal nitke pretrgati.

Vsak očetov dovtip, vsako hudomušnost sem natančno posnel.

Prišla sva iz Zavrha sredi popoldneva. Mati nama je postavila ričet v peč in odšla po delu. Ko sva jedla, je naletel oče na droben ogorek trščice, ki je bil pri kuhi padel v jed. (Kuhali smo v peči ali na odprtem ognjišču.) Pa mi reče: "Treba bo mami povedati, da naj nama tako reč posebej skuha, da jo bova jedla, če bova hotela, če ne, pa ne." Mati me je potresla za uho in očitala očetu: "Lepo reč boš zredil iz fanta, ko ga takole podpihuješ!" Oče se je materi seveda veselo nasmehnil.

Očetu sem moral nositi na streho opeko, ko je prizidaval dimnik. Gosposka je namreč ugotovila, da je dimnik prenizek, blizu njega slamnata streha in je požar neizogiben. Na prvi opomin se je oče smejal, češ, več ko dvesto let je že dimnik tak, pa še ni bilo ognja. Kaj bi prizidaval? Ko je prišel orožnik drugič in zagrozil s kaznijo, se je oče lotil dela; kar sam, ko je vse znal. Ob zidanju je krog poldneva mati zakurila, da nam skuha južino. Očetu se je pokadilo v nos. Pa mi reče: "Stopi po škaf vode in jo vlij tu skozi luknjo na ognjišče, da se mi ne bo kadilo v oči!" Kdo hitreje kakor jaz! Brž sem skočil po škafček, natočil vode in – pljus – skozi dimnik na mater, ki je stala pred ognjiščem. Kako je bila huda, toda ne name, na očeta!

Ko smo jedli pečenko (zaklali smo prašička ob božiču), mi oče pokaže skozi okno: "Poglej, poglej babo, ki pleza po snegu na Triglav!" (Skozi naše okno se je namreč videlo naravnost na Klek in Triglav.) Jaz k oknu in sem gledal in gledal ter iskal babo. Tedaj pa so mi vse koščke pečenke pojedli. (Tako me je šolal, ko mi je pogosto naročal: Ne pasi po nepotrebnem radovednosti in ne zijaj krog sebe!)"

Na vrhu našega vrta (ta je bil v strmini) je rasla lipa. Po plotu sem večkrat splezal do veje in se potem gugal na njej. Oče me je opomnil, da je nevarno in da lahko padem in si zlomim nogo. Nisem poslušal. In tako sem res štrbunknil po bregu na tla in si zlomil roko. "Tako tako," je rekel oče, ko je takoj spoznal, kaj je. Vzdignil je roko, da bi me našeškal. Pa me ni. Odpeljal me je v Lesce k ženi Prežlji, ki je izvrstno znala te in take kosti uravnati. Ko sta mi dva hlapca vlekla roko in so kosti sedale v pravo lego, nisem niti trenil ne zajokal. Prežlja mi je roko ob zlomu obeh kosti najprej trdo ovila z irhovino, natrto s posebnim mazilom, potem jo obložila z deščicami, ki jih je krepko obvezala s povojem, s kakršnimi so matere povijale dojenčke. Tedaj sta hlapca, ki sta mi natezala roko – obema so stale rosne kaplje na čelu – popustila. Prežlja pa je razsodila: Tudi močni fantje so zaječali in solze so jim navrele v oči, temu pa nič. Presneto je trden. Tudi to je bila vzgoja: Fant ne sme jokati!

Naloge:

- O čem govori zgornji odlomek?

-
- Finžgarjev oče Frana ni tepel. Kdaj pa bi se to skorajda zgodilo?
-

-
- Se strinjaš z mnenjem, da fant ne sme jokati? Odgovor utemelji.
-

-
- Kako je oče malega Finžgarja naučil, da ni dobro pasti radovednosti, sploh pa ne po nepotrebnem?
-

-
- Oče je znal biti tudi hudomušen. Kdo je bil kar v dveh primerih žrtev njegove hudomušnosti?
-

Anton Janša (1734-1773), ki je poznan kot začetnik modernega čebelarstva in eden izmed najboljših poznavalcev čebel, je bil rojen v Breznici. S čebelarstvom se je začel intenzivno ukvarjati leta 1769, saj so ga čebele in vse, kar je bilo z njimi povezano, zanimalo že od majhnih nog. Doma so namreč imeli nad sto panjev, pred katerimi so se zbirali sosede in se pogovarjali o čebelarjenju in kmetovanju. Leta 1770 je Janša opravil izpite in postal prvi cesarsko-kraljevi učitelj čebelarstva v večini avstrijskih dežel. Čebelaril je na cesaričinem vrtu in potoval po ostalih avstrijskih deželah, kjer je predstavljal svoja odkritja.

Zaslovel s svojimi predavanji, na katerih se je kazalo njegovo zelo natančno poznavanje čebel. Napisal je dve pomembni knjigi (v nemščini): *Razpravo o rojenju čebel* (1771) in *Popolni nauk o čebelarstvu*. Slednja je izšla šele po njegovi smrti, leta 1775. Knjigo je kasneje prevedel in dopolnil Peter Pavel Glavar. Janša je v *Popolnem nauku o čebelarstvu* zapisal: »Čebele (od drugih bečele zavoljo bečanja ali njihovega šumenja in glasu tako imenovane) so vrsta muh, ustvarjene od Boga zato, da s svojo pridnostjo in neutrudnim delom previdijo in oskrbe človeka s potrebnim medom in voskom. Med vsemi od Boga ustvarjenimi stvarmi ali živalmi ni nobena za človeka tako pridna in koristna in manjše strežbe ali živeža ali stroškov potrebna stvar kakor čebela.« Ti deli sta še vedno zelo poučni, saj nauke iz njih čebelarji še dandanes upoštevajo. Cesarica Marija Terezija je po njegovi smrti izdala odlok, po katerem so morali vsi čebelarski učitelji učiti po njegovih knjigah. Kot čebelar je poznan po spremembi velikosti panjev in njihove oblike, ki je omogočila skladanje panjev v blok. Ker je bil tudi izjemen slikar, je panjske končnice, to so stranice nekdanjih čebeljih panjev, poslikaval s kranjskimi motivi. Na končnicah prevladujejo predvsem poslikave, slikane z oljnimi barvami, ki prikazujejo človeške slabosti in razne druge posvetne motive, ter slike, ki smešijo določene poklice. Slovenski čebelarji so njegov čebelnjak ohranili. Po njem nosi ime tudi čebelarski muzej v Radovljici.

Naloge:

- Kako to, da so čebele zanimale Janšo že od malih nog?
- Kdo je prevedel in dopolnil njegov Popolni nauk o čebelarstvu?
- S katerim namenom po njegovem mnenju na svetu živijo čebele?
- Kaj so panjske končnice?
- Katere motive je Janša upodabljal na svojih panjskih končnicah?

◆◆◆◆◆

Na sliki je Slavko _____, rojen v Begunjah na Gorenjskem. Skupaj s svojim bratom Vilkom je ustanovil Ansambel bratov _____, ki je v svetovnem merilu verjetno najuspešnejša slovenska glasbena skupina. V času delovanja so izdali okrog 120 plošč in kaset, v skupni nakladi več kot 30 milijonov primerkov. Skupaj imajo okoli 670 skladb. Velja prepričanje, da so bili Avseniki začetniki novega žanra narodno-zabavne glasbe v Srednji Evropi in njihova kakovost na tem področju je nesporna.

Naloge:

- V bližini Begunj so tudi delno obnovljene ruševine gradu Kamen iz 12. stoletja. S katerim literarnim junakom (spoznali ste ga v 7. razredu) naj bi bil povezan ta grad?
- V Begunjah stoji tudi grad »Katzenštajn«. Del tega poslopja je danes urejen v Muzej talcev, saj so bili med _____ vojno v gradu gestapovski zapori.

Tudi pisatelj Janez Jalen (1891–1966) se je rodil na Gorenjskem, in sicer v Rodinah. Če si dobro ogledate njegovo sliko, lahko ugotovite, da je bil tudi on, tako kot Finžgar, po poklicu _____. Njegovo najbolj znano delo je povest o življenju mostiščarjev na Ljubljanskem barju, ki nosi naslov Bobri, sicer pa je pisal predvsem dela s kmečko tematiko (npr. Cvetkova Cilka, Trop brez zvoncev ...). Kmečko življenje je v teh delih predstavljeno tako, da niha med realizmom in idiličnostjo.

Naloga: Razloži, kako razumeš zadnjo poved besedila o Janezu Jalnu.

◆◆◆◆◆

- Napiši, s katerimi zgoraj predstavljenimi osebnostmi so povezane spodnje slike.

		
		

2. del: Škofja Loka

Odpri spletno stran <https://www.loski-muzej.si/stalne-zbirke-loski-muzej/> in si oglej podatke o stalnih zbirkah Loškega muzeja. Nato odgovori na vprašanja:

- V kateri stavbi v Škofji Loki deluje Loški muzej?

- Naštej stalne zbirke Loškega muzeja.

- Kaj je Škofjeloški pasijon?

- Katere obrti so predstavljene v etnološki zbirki?

- Kaj je predstavljeno v zgodovinskih zbirkah?

S Škofjo Loko je povezan tudi slovenski pisatelj Ivan Tavčar, ki je bil rojen v Poljanah pri Škofji Loki, kasneje pa je kupil dvorec Visoko, ki stoji v bližini njegove rojstne vasi.

Dvorec Visoko

- Napiši naslov stalne muzejske zbirke, ki je povezana s tem pisateljem.

- Pobrskaj po internetu in zapiši, v katerem obdobju je deloval Ivan Tavčar, ter naštej 4 njegova najbolj znana dela.

- Razišči, katero njegovo delo je tesno povezano z dvorcem Visoko. _____